

Temanotat

Navneskikker i arabiske land

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2012

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgaten 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

Fax: 23 30 90 00

E-post: mail@landinfo.no

www.landinfo.no

Temanotat **Navneskikker i arabiske land**

SUMMARY

Traditions concerning names in the Arab world differ from Norwegian ones, and this can be a challenge when people from Arab countries are entered into Norwegian registries. In this paper, we discuss the elements that make up Arab names, and how they match Norwegian name categories. Ethnic and religious differences are considered, as well as regional differences. These regional differences stem partly from variation in a vast region, and partly from different administrative systems inherited from European colonial powers in the 19th and 20th centuries.

SAMMENDRAG

Arabiske navneskikker skiller seg en del fra norske, noe som kan være en utfordring når personer med bakgrunn fra arabiske land skal registreres i norske systemer. Dette notatet redegjør for elementene i arabiske navn og for hvordan de passer inn i norske navnekategorier. Det tar også for seg særtrekk for ulike etniske og religiøse grupper i den arabiske verden, og til regionale sætrekk. De regionale sætrekkene skyldes delvis variasjon over et stort geografisk område, og delvis ulike administrative systemer arvet fra europeiske kolonimakter på 1800- og 1900-tallet.

INNHold

1. Innledning	6
2. Arabiske navneskikker	6
2.1 Elementene i arabiske navn	6
2.1.1 <i>Ism</i>	6
2.1.2 <i>Kunya</i>	6
2.1.3 <i>Nasab</i>	7
2.1.4 <i>Laqab</i>	7
2.1.5 <i>Nisba</i>	7
2.1.6 <i>Kjælenavn</i>	8
2.2 Kombinasjon av de ulike navneelementene	8
2.2.1 <i>Registrering av navn fra morssiden</i>	9
2.3 Tiltaleformer	10
2.4 Navn knyttet til ulike religiøse grupper	10
2.4.1 <i>Muslimere</i>	10
2.4.1.1 <i>Sunni/shia</i>	10
2.4.2 <i>Navn som ikke sier noe om religiøs tilhørighet</i>	11
2.4.3 <i>Kristne</i>	11
2.4.4 <i>Jøder</i>	11
2.5 Navn knyttet til ikke-arabiske etniske grupper	12
2.6 Navnebytte – egennavn	12
3. Norske navnekategorier sammenlignet med arabiske	13
3.1 Fornavn	13
3.1.1 <i>Doble fornavn</i>	13
3.2 Mellomnavn	14
3.3 Etternavn	14
3.3.1 <i>Doble etternavn</i>	14
3.3.2 <i>Kvinnens bytte av navn ved ekteskap</i>	14
4. Regionale særtrekk	15
4.1 Tilpasninger til europeiske navnekategorier	15
4.2 Kommentarer om forholdene i enkelte land og regioner	15
4.2.1 <i>Tidligere franske kolonier og protektorater i Nord-Afrika (Algerie, Marokko, Mauretania og Tunisia)</i>	15
4.2.1.1 <i>Vest-Sahara</i>	15
4.2.2 <i>Midtøsten (Egypt, Jordan, Libanon, Palestina/Israel, Syria) samt Sudan</i>	15

4.2.2.1	Libanon og Syria	16
4.2.2.2	De palestinske selvstyreområdene/Israel	16
4.2.3	<i>Gulf-statene (Bahrein, De forente arabiske emiratene, Jemen, Kuwait, Oman, Qatar og Saudi-Arabia), Irak og Libya</i>	16
4.2.3.1	Irak.....	16
5.	Referanser.....	18

1. INNLEDNING

Dette notatet tar for seg forhold rundt navn i den arabiske verden, her definert som landene Algerie, Bahrain, Egypt, Emiratene, Irak, Jordan, Kuwait, Libanon, Libya, Marokko/Vest-Sahara, Mauritania, Oman, De palestinske selvstyreområdene, Qatar, Saudi-Arabia, Sudan, Syria, Tunisia og Yemen.¹ Etniske minoriteter i disse landene følger i det store og hele arabiske navnetradisjoner, og må uansett forholde seg til forvaltningssystemene i landene sine. Alle disse landene har arabisk som administrasjonsspråk, og arabiskspråklige registreringssystemer.

Opplysningene her er også relevante for palestinere, circassere og drusere i Israel, samt etniske arabere i Iran, Nigeria, Tsjad og Tyrkia. (Men bare Israel og Tsjad har arabisk som ett av flere administrasjonsspråk.)

Arabiske navnetradisjoner har også hatt stor påvirkning på ikke-arabiske muslimske grupper i Afrika og Asia, men notatet er i prinsippet avgrenset til landene som er nevnt i første avsnitt ovenfor.

Et tema som ikke vil bli tatt opp i dette notatet er problemstillinger rundt gjengivelse av arabiske navn med latinske bokstaver. Det er svært stor variasjon rundt hvordan slik *transkripsjon* skjer. I notatet er alle arabiske begreper og navn som er oppgitt i eksemplene transkribert i tråd med retningslinjene gitt i Skogseth & Mejdell 2007.

2. ARABISKE NAVNESKIKKER

2.1 ELEMENTENE I ARABISKE NAVN

2.1.1 *Ism*

Alle arabere får et egennavn, arabisk *ism* (اسم), og dette er det viktigste elementet i et arabisk navn. Navnene er vanligvis arabiske ord, adjektiver eller substantiver, som ofte er i vanlig bruk i språket (arabere flest trenger dermed ikke å lære betydningen av navn, den er som regel opplagt).

2.1.2 *Kunya*

Et *kunya* (كنية) er en bestemt form for tilnavn som gis til voksne som har barn. Det har formen *Abu* + *ism* til menn, for eksempel Abu Muhammad – ”far til Muhammad”, eller *Umm* + *ism* til kvinner, for eksempel Umm Karim – ”mor til Karim”. Det er som regel vedkommendes førstefødte sønns *ism* som blir brukt, der hvor et kvinnenavn blir brukt, har vedkommende sannsynligvis ingen sønn, bare en datter/døtre.

¹ Djibouti, Eritrea og Somalia er medlemmer av Den arabiske liga, men etniske arabere utgjør bare små minoriteter i landene og de har ikke arabisk som hovedadministrasjonsspråk – de er derfor ikke med.

Et *kunya* kan brukes både i tillegg til noens egennavn, og som en erstatning for det. En del arabere regner det som uhøflig å bruke en gift kvinnes egennavn, og vil bare bruke *kunya* til eller om henne i stedet.

I sjeldne tilfeller blir det brukt *kunya* om noen selv om de faktisk ikke har barn. Et berømt eksempel er den avdøde PLO-lederen Yasir Arafat som giftet seg og fikk barn seint i livet, men som tidlig fikk *kunya* Abu Ammar – ”far til Ammar”. I svært uformell arabisk kan et *kunya* funnet på i farten også brukes som en måte å tiltale ukjente menn på, som i *ya abu l-mercedes!* – ”hei, du med mercedesen!”

Merk at *kunya*-navn aldri blir registrert i offentlige registre.

Det finnes noen få eksempler på navn som har form av et *kunya*, men som brukes som *ism* – det mest kjente er kanskje navnet til den svært berømte egyptiske sangerinnen Umm Kulthum. Dette navnet med *kunya*-form har vært i bruk siden 600-tallet – blant annet er det navnet på en av døtrene til profeten Muhammad.

2.1.3 Nasab

Nasab (نسب) betyr avstamning, opprinnelse på arabisk, og i en navnekontekst er dette egennavnene på ens opphav på farssiden. Disse står alltid i rekkefølge – far>farfar>farfars far osv. – og særlig tradisjonelt orienterte arabere, ikke minst av beduinbakgrunn, har gjerne oversikt over denne linjen i atskillige slektsledd bakover (gjørne helt tilbake til slektas stamfar). Et *nasab* innledes i prinsippet med *ibn*² for menn, for eksempel *ibn Ahmad* – ”sønn til Ahmad”, og *bint* for kvinner, for eksempel *bint Khalid* – ”datter til Khalid”.³ Det første elementet (*ibn/bint*) utelates ofte når *nasab* utgjør en del av et navn, men ikke når det står for seg selv.

I mer tradisjonelle kretser i den arabiske verden, særlig blant beduiner, brukes *nasab* innimellom alene istedenfor egennavn, men dette er uvanlig i urbane strøk.

2.1.4 Laqab

Et *laqab* (لقب) er et tilnavn som beskriver en personlig egenskap, det er dermed som regel et adjektiv og står i bestemt form med arabisk bestemt artikkel *al-* foran. Et eksempel er andreleddet i navnet til den berømte kalifen Harun al-Rashid kjent fra *Tusen og én natt*, hvor navnet betyr Harun den rettlejede.

2.1.5 Nisba

Et *nisba* (نسبة) er et tilnavn som beskriver en persons yrke, geografiske opprinnelse eller slektsbakgrunn. Eksempler på *nisba*-navn relatert til yrker kan være Haddad – ”smed”, Attar – ”parfymemaker”. Geografiske *nisba*-navn er adjektiver i bestemt form konstruert av stedsnavn med suffikset *-i*, som *al-Masri* – ”egypteren”, *at-Tarabulsi* – ”han fra Tripoli”, eller *at-Tikriti* – ”tikriteren”.

² Skrives også *bin*, som i Usama bin Ladin. I Mauretania, Vest-Sahara og sør i Marokko brukes *uld* (ofte skrevet *ould* med latinske bokstaver) med samme betydning som *ibn/bin*. Tilsvarende brukes *mint* istedenfor *bint* i samme område.

³ Praktisk sett brukes arabiske *nasab*-navn akkurat som islandske navn, for eksempel Vigdís Finnbogadóttir og Baldur Sigurðsson.

Nisba-navn som går på slektsbakgrunn kan arte seg ulikt. De kan ligne geografiske *nisba*-navn, som al-Qadhafi – ”av Qadhadhfa-slekta”, men her kan også Al Qadhadhfa – ”Qadhadhfa-slekta” brukes med samme funksjon.⁴ *Nisba*-navn som går på slekts- eller klanbakgrunn er mest i bruk i arabiske samfunn hvor slik bakgrunn er viktig for folk – særlig på landsbygda, eller i områder som ble seint urbanisert (som landene på Den arabiske halvøy og Libya).

Merk at et *nisba*-navn som sier noe om slektsbakgrunn også kan ha form av et *kunya* når en hel klan eller slekt bruker *kunya*-navnet til en stamfar som navn for klanen, som for eksempel Abu Rudayna. Det kan også ha form av et flertalls-*nasab*, som Banu Hilal – ”Hilals sønner” og Awlad Ali – ”Alis sønner”.

2.1.6 Kjælenavn

Mange arabere har kjælenavn, som for eksempel kan ha opphav i hvordan personen selv klarte å uttale eget navn da han eller hun begynte å snakke. Slike kjælenavn brukes som regel bare i familien, de vil aldri figurere i offisielle dokumenter og vil sjelden være kjent for folk utenfor nær familie. Et eksempel på et slikt navn som er blitt allment kjent er Dodi al-Fayed, som døde i samme bilulykke som prinsesse Diana. (Dodi er et kjælenavn for Mahmud.)

2.2 KOMBINASJON AV DE ULIKE NAVNEELEMENTENE

I offisielle sammenhenger registrerer arabiske land en persons *ism*, *nasab* (særlig fars og farfars *ism*) og *laqab/nisba* – det er som regel disse kategoriene man gjenfinder på arabiske registreringsskjemaer og identitetsdokumenter. I slike dokumenter brukes kategorien *laqab* svært ofte også for *nisba*-navn. Et *kunya* er ikke et formelt navn, og blir dermed aldri registrert offisielt.

Et eksempel på navn slik det blir registrert i offisielle registre kan være:⁵

<i>ism</i>	<i>nasab 1: ism</i> <i>al-ab</i> (fars <i>ism</i>)	<i>nasab 2: ism</i> <i>al-jadd</i> (farfars <i>ism</i>)	<i>nasab 3: ism</i> <i>abi l-jadd</i> (farfars fars <i>ism</i>)	<i>laqab</i> (her i form av et <i>nisba</i> -navn)
Uday	Saddam	Husayn	al-Majid	at-Tikriti

Rekkefølgen på disse navneelementene er ikke tilfeldig, men hvilke som brukes kan variere kraftig. Fordi denne personen var såpass notorisk beryktet i Irak, kunne han bli omtalt bare med egennavnet sitt, men i presseomtale ble han ofte referert til som Uday Husayn eller Uday Saddam Husayn, sjeldnere som Uday Saddam eller Uday Saddam Husayn al-Majid (og/eller med *laqab* at-Tikriti).

⁴ Merk at arabisk bestemt artikkel *al-* (ال) er lett å forveksle med substantivet ”slekt” *al* (أل). I arabiske navn bør bestemt artikkel skrives med liten bokstav og knyttes til hovedleddet med binstrek, mens hovedleddet skrives med stor bokstav: al-Maktumi. I slektsnavn hvor ordet *al* ”slekt” er brukt, bør både det og slektsnavnet skrives med stor bokstav og separat: Al Maktum. Her slurves det imidlertid mye.

⁵ Opplysningene her er basert på en utskrift av Saddam Husayns opplysninger i irakiske registre slik den ble gjengitt i hans offisielle biografi (Matar 1981).

For å gjøre det klarere hvilke elementer som er *nasab*, kan det fulle navnet også gjengis som Uday ibn Saddam ibn Husayn ibn al-Majid at-Tikriti.

Utvalget som blir brukt av de ulike elementene over kan, som vist ovenfor, være betinget av sammenhengen. (Dette er ikke ulikt hvordan mange i Norge i mange sammenhenger utelater mellomnavn, eller bruker kallenavn istedenfor formelle fornavn.) Imidlertid forventes det i arabiske land, akkurat som her, at navn registreres i henhold til én nasjonal standard i offentlige registre, hvor elementene som skal registreres er klart definert.⁶

Selv om utvalget av elementene i et navn kan være kontekstavhengige i mer uformelle sammenhenger, er rekkefølgen på disse elementene *ikke* tilfeldig. Egennavnet – *ism* – er alltid med og er utgangspunktet, siden det er det eneste navnet som er strengt personlig. I tilfeller hvor personer later til å operere med forskjellig rekkefølge på *nasab*-elementene av navnet sitt, er det grunn til å undersøke om vedkommende har flere i *nasab*-linjen sin med samme egennavn (noe som på ingen måte er uvanlig). En mann som har fullt navn (her *ism* samt *nasab* i tre generasjoner bakover) Muhammad Kamil Muhammad Kamil kan således operere med kombinasjonene Muhammad Kamil, Muhammad Muhammad, Muhammad Kamil Muhammad *og* Muhammad Muhammad Kamil i forskjellige sammenhenger, uten at det nødvendigvis er snakk om bevisst forsøk på manipulering.

Derimot kan en med fullt navn Muhammad Ahmad Hasan Yusuf (*ism* pluss *nasab* i tre generasjoner bakover som ovenfor) ikke presentere seg som Muhammad Yusuf Hasan – da er det helt klart snakk om et forsøk på manipulering, fordi rekkefølgen innebærer at arverekkefølgen er fiklet med.

2.2.1 Registrering av navn fra morssiden

I en del arabiske land registreres også navn fra morssiden i offentlige registre, og ikke bare ved fødselsregistrering. I en del tilfeller, som fødselsregistrering, vil det dreie seg om mors egennavn, morfars egennavn og morfars fars egennavn, eller mors families *laqab/nisba*. I andre sammenhenger, for eksempel på identitetskort, kan det være avgrenset til mors egennavn og morfars egennavn.

Årsaken til at disse navnene også registreres har sannsynligvis vært å introdusere flere identitetsopplysninger, så det skal bli mindre sjans for at noen er registrert med samme kombinasjon av navn, fødested og fødselstidspunkt.⁷ Med innføringen av personnumre i flere arabiske land er behovet for disse opplysningene i ferd med å falle bort, men skikken henger igjen.

⁶ Denne standarden varierer noe mellom ulike arabiske land, men er klart definert innenfor hvert system. Siden alle arabiske land har arabisk som offisielt skriftspråk, er det stort sett de samme begrepene som brukes for de ulike kategoriene i hele området. En araber som skal registrere seg som bosatt i et annet arabisk land enn det han/hun er statsborger av vil derfor ikke møte på ukjente rubrikker eller navnebegreper, selv om hvilke navnelementer som skal oppgis kan variere noe.

⁷ I mange arabiske samfunn har det tradisjonelt vært et forholdsvis lite antall egennavn som har vært vanlige i bruk, og langt ut på 1960- og 1970-tallet var det vanlig å ikke vite nøyaktig fødselsdato. Dermed er det ikke uvanlig å finne arabere med samme kombinasjon av navn, fødested og fødselstidspunkt.

Landinfo understreker at selv om navn fra morssiden registreres i ulike sammenhenger og brukes i en del offentlige dokumenter, så er navn fra morssiden så godt som aldri en del av en persons navnerække.⁸

2.3 TILTALEFORMER

Siden egennavnet er det eneste som er noenlunde konstant i arabisk navnebruk, brukes egennavn også i formelle sammenhenger – gjerne sammen med titler: *sayyid* Hasan – herr Hasan; *sitt* Khadija – fru Khadija; *duktur* Samir – Dr. Samir.⁹ *Kunya* kan også brukes formelt, men ikke sammen med titler – de brukes bare med egennavn.

2.4 NAVN KNYTTET TIL ULIKE RELIGIØSE GRUPPER

Arabiske navnetradisjoner (i tillegg til mange andre skikker, myter og forestillinger) har sin opprinnelse i det samme geografiske området og historisk/kulturelle feltet hvor jødedommen og kristendommen oppsto. Disse navnetradisjonene er dermed i det store og hele felles for muslimer, kristne og jøder fra Midtøsten og Nord-Afrika.

En persons egennavn er ofte, men ikke alltid, en indikasjon på religiøs tilhørighet. Siden religiøs konvertering er relativt uvanlig, også mellom forskjellige islamske retninger, vil *nasab*-navn kunne være en indikasjon på religiøs tilhørighet hos personer som har *ism* som ikke sier noe om religiøs tilhørighet.

2.4.1 Muslimer

Navn på viktige historiske skikkelser i islam brukes som regel bare av muslimer. Muhammad står i en særstilling, og er et ekstremt utbredt navn i arabiske land – ikke minst fordi det er en sterk tradisjon mange steder å kalle sin førstefødte sønn Muhammad.¹⁰ De fleste navn av typen *Abdal...* – som Abdallatif, Abdalkarim, Abdalmajid, osv. – er også muslimske (se del 3.1.1 nedenfor for mer om denne kategorien navn).

Navnene Yasin og Taha har sin opprinnelse som bokstaver som innleder to kapitler i Koranen, og er dermed bare brukt av muslimer. Navn som ender med *...addin* eller *...alislam*, som Nuraddin og Sayfalislam, blir også bare brukt av muslimer. (I førstnevnte type navn, som ender på *...addin*, betyr *din* religion, men dette refererer i slike navn alltid til islam.)

2.4.1.1 Sunni/shia

Noen navn har ikke bare islamske konnotasjoner, men er knyttet til visse retninger av islam. Særlig gjelder dette Ali, som i mange områder med både shia- og sunni-muslimer i hovedsak bare brukes av shia-muslimer (i andre områder kan det også bli brukt av sunni-muslimer, fordi sunni-/shia-skillen ikke har lokal betydning).

⁸ Her finnes bare noen mulige unntak, og de gjelder barn født utenfor ekteskap, og særlig der far er ukjent eller ikke vedkjenner seg farsskapet. I noen arabiske land blir disse registrert med navn fra morssiden (familienavn i form av *laqab/nisba* eller morfars fornavn), fordi det ikke finnes noen juridisk anerkjent farsrekke.

⁹ Som med *nasab*-navn (se del 2.1.3) er også her arabisk skikk lik islandsk, hvor en ville si fru Vigdis, og ikke fru Finnbogadóttir.

¹⁰ Dette fører også til at det ikke er helt uvanlig med menn som heter Muhammad Muhammad Muhammad.

2.4.2 Navn som ikke sier noe om religiøs tilhørighet

En rekke arabiske egennavn er uten religiøse konnotasjoner, og sier i seg selv ingenting om religiøs tilhørighet. Eksempler på slike mannsnavn kan være Farid, Fawzi, Fuad, Hasan, Jamal, Karim, Rami, Said, Sami, Samir, Tawfiq og Zaki – for kvinner Amal, Fatin, Hanan, Huda, Jihan, Layla, Muna, Safiya, Salwa og Sawsan.¹¹

Visse navn av religiøst opphav er også ”nøytrale” for arabere, nemlig arabiserte navn på profeter fra Det gamle testamentet som er viktige innenfor både jødedom, kristendom og islam. Eksempler på slike navn er Ishaq (norsk Isak, hebraisk Yitzhaq), Daud (norsk og hebraisk David), Musa (norsk Moses, hebraisk Moshe) og Nuh (norsk Noa, hebraisk Nuah) – som brukes av både muslimer, kristne og jøder i den arabiske verden. Ibrahim (norsk Abraham, hebraisk Avraham) er primært vanlig blant muslimer og jøder, som er mer opptatt av Abrahams rolle som stamfar for arabere og jøder enn kristne er i Midtøsten.

Maryam (norsk Maria, hebraisk Miryam) er også i bruk blant arabere av alle de tre monoteistiske religionene.¹²

2.4.3 Kristne

Kristne utgjør en viktig minoritet i flere arabiske land, særlig Egypt, Irak, Jordan, Libanon og Syria. De utgjør også en viktig minoritet blant palestinerne. Disse kristne gruppene er i moderne tid generelt arabisktalende, men det varierer hvorvidt kristne – både helt arabiskspråklige og tospråklige (for eksempel armensktalende og de svært få arameisk- og assyrisk-talende som er igjen) – definerer seg som etniske arabere.

I tillegg til gammeltestamentlige navn i arabisk utgave (se del 2.4.2 ovenfor), er det vanlig blant kristne arabere med arabiserte varianter av nytestamentlige navn, eksempler er Butrus (Peter), Luqa (Lukas) og Murqus (Markus). Mange bruker også navn av gresk, armensk eller assyrisk opprinnelse: Iskandar (Alexander), Qustantin (Konstantin), Yaqubyan (Jacobian).

Særlig én variant av navnetypen Abdal... brukes bare av kristne, nemlig Abdalmasih – ”Messias’ tjener”.

I moderne tid er arabiserte varianter av europeiske navn, særlig franske, svært utbredt blant arabiske kristne. Eksempler på slike kan være Diyana (Diana), Alisa (Alice), Filib (Phillip), Jurj (George), Mishil (Michel) og Nansi (Nancy).

2.4.4 Jøder

Det bor i dag få jøder utenfor Israel i Midtøsten, men det finnes små jødiske minoriteter i noen arabiske land – den største (på rundt 5000 personer) i Marokko, og ellers ørsmå grupper i blant annet Egypt, Irak og Syria. Den jødiske befolkningen i den arabiske verden var overveiende arabisktalende i det daglige og brukte i stor grad arabiserte versjoner av gammeltestamentlige navn. Noen er nevnt ovenfor i del

¹¹ Flere av disse kvinnenavnene er i vanlig bruk i Norge i litt annen ortografi: Laila, Mona, Sofie og Susanne.

¹² Jeg understreker at jøder selvfølgelig ikke oppkaller jentebarn Miryam etter nytestamentets Maria, men etter Moses’ søster, jf. 2. Mosebok 15:20-21.

2.4.2, men det finnes også navn som hovedsakelig var utbredt blant jøder, som Binyamin, Boaz, Hayim for menn; Lea, Rebeqa/Rivqa, Yael for kvinner.

Også europeiske navn ble brukt, særlig i Nord-Afrika etter at franskmennene koloniserte området. Noen ganger ble navnene brukt i arabiserte versjoner (som i del 2.4.2 ovenfor), men ofte i rent europeiske.

2.5 NAVN KNYTTET TIL IKKE-ARABISKE ETNISKE GRUPPER

Innenfor den arabiske verden finnes det også flere etniske grupper som verken er primært arabisktalende eller definerer seg som arabere – viktige eksempler er armenere, berbere, kurdere, persere og tyrkere/turkmenere. Disse kan ha ikke-arabiske navn, men det er også vanlig med arabiske navn (både nøytrale, muslimske og kristne). Eksempler på ikke-arabiske navn kan være:

- Armenske – menn: Armen, Kevork (George); kvinner: Shaushan, Sopho (Sofie), Takouhi.
- Berbiske – menn: Idir, Masinissa, Mohand; kvinner: Lalla, Meghighda, Taderfit.
- Kurdiske – menn: Ardalan, Kamran, Newroz; kvinner: Aweste, Mendane, Newroz.
- Persiske – menn: Farhad, Jamshid, Piruz; kvinner: Afshaneh, Farimehr, Laleh.
- Tyrkiske – menn: Aslan, Oktay, Ümit; kvinner: Aylın, Elma, Yeşim.

Etnisitet er på ingen måte hugget i stein, og i flere arabiske land med ikke-arabiske minoriteter fortsetter en lang historisk utvikling hvor særlig muslimske minoritetsgrupper arabiseres språklig og kulturelt. Dette skjer hovedsakelig gjennom at en på familienivå gradvis går over til å bruke arabisk som viktigste språk. Navn med ikke-arabiske konnotasjoner, særlig *nasab*-navn og *laqab/nisba*-navn, kan ofte være en indikasjon på at en person har en ikke-arabisk eller blandet etnisk opprinnelse.

2.6 NAVNEBYTTE – EGENNAVN

Navn er nesten uløselig forbundet med en persons identitet i den arabiske verden, og å bytte navn er svært uvanlig i de fleste arabiske land. Det viktigste unntaket er ved religiøs konvertering – som i en arabisk sammenheng som regel betyr å konvertere til islam. I disse tilfellene er det å bytte egennavn til ett som er tydelig muslimsk en viktig symbolhandling.¹³ Et annet viktig unntak er Irak, se del 4.2.3.1 nedenfor.

I noen tilfeller endrer personer med bakgrunn fra arabiske land navnene sine når de etablerer seg i et vestlig land. Dette kan ha mange årsaker, blant annet kan det være svært vanskelig å få gjort slike endringer i opprinnelseslandet. Én mulig beveggrunn er at det i enkelte arabiske land i perioder kan ha vært vanskelig eller nær umulig å få registrert ulike navn, som navn med symbolsk betydning for etniske minoritetsgrupper med et anstrengt forhold til sentralmakten (jf. del 2.5 ovenfor), eller dobbeltnavn (se del 3.1.1 nedenfor). En del har derfor blitt registrert med et

¹³ Det er svært uvanlig at muslimer konverterer til andre religioner i arabiske land. I de sjeldne tilfellene hvor det faktisk skjer, vil imidlertid de med et tydelig muslimsk navn som regel ønske å bytte til et navn som har kobling til den nye religionen – eller i det minste et navn som ikke er tydelig muslimsk. Slike navnebytter vil det i praksis være svært vanskelig eller umulig å få registrert hos myndighetene i arabiske land (se HRW 2007, s. 14-17 for en redegjørelse for situasjonen i Egypt).

offisielt, som regel arabisk, navn hos myndighetene, mens omgivelsene har brukt et helt annet navn på dem (som det ikke lot seg gjøre å få registrert). Disse vil kunne ønske å endre til det egnavnet som de oppfatter som sitt reelle når de får muligheten til det. Navneendringer foretatt i utlandet vil ikke ha noe å si i opprinnelseslandet, med mindre endringen er foretatt formelt også der.

3. NORSKE NAVNEKATEGORIER SAMMENLIGNET MED ARABISKE

Norske navnekategorier er fastsatt i navneloven, som trådte i kraft 1. januar 2003 (Navneloven 2002; se også forarbeidene til loven, NOU 2000). Endringene fra den forrige navneloven omfattet imidlertid ingen forandring i hvilke navnekategorier det opereres med i det norske systemet.

3.1 FORNAVN

Arabiske egnavn – *ism* – tilsvarer våre fornavn.

3.1.1 Doble fornavn

Mange arabiske navn består av to ledd, vanligst er de svært utbredte mannsnavnene som er satt sammen av *abd* + et adjektiv, for eksempel Abdalkarim ”tjener av Den miskunne”; Abdallatif ”tjener av Den gode”. (Det som følger *abd* i disse navnene refererer til Gud, og det finnes 99 slike navn i tillegg til Abdallah ”Guds tjener”). Slike navn blir skrevet i to ledd på arabisk, men de er likevel bare ett navn. Disse to leddene deles ikke opp ved registrering i arabiske land, med andre ord vil en Nuraddin aldri bli registrert med for eksempel bare Nur som egnavn.

Noe tilsvarende våre doble fornavn (som Kjell-Arne, Ann-Kristin, osv.) er mer sjeldent blant arabere, men det finnes eksempler på dobbeltnavn i visse områder. Albrecht Hofheinz ved Universitetet i Oslo nevner eksempler fra Sudan hvor gutter for eksempel kan oppkalles etter grunnleggeren av khatmiyya-brorskapet, Muhammad Uthman. Han nevner også eksempler på familier som gir alle sønnene sine dobbeltnavn med Muhammad som første ledd, og kjenner også tilfeller av dobbeltnavn fra ulike deler av Egypt.¹⁴

Elie Wardini ved Stockholms Universitet opplyser at doble fornavn i en libanesisk sammenheng er høyst uvanlig for arabiske navn, men stadig vanligere blant foreldre som gir barn europeiske navn.

¹⁴ I Egypt er det imidlertid ikke anledning til å registrere doble fornavn hos myndighetene. I informasjon til egyptere bosatt i USA som ønsker å fødselsregistrere egyptiske barn født der, opplyser Egypts ambassade i landet følgende:

Gjeldende egyptisk lov tillater ikke å føre inn sammensatte navn på egyptiske fødselsattester, altså kan ikke navn til ett barn bestå av to ledd som ”Muhammad Nagib” – ”Ahmad Shawqi” – ”Nur al-Hadi”. I slike tilfeller må en velge kun ett av disse navnene for innføring i fødselsattesten, selv om dette skiller seg fra den utenlandske fødselsattesten (Egypts ambassade i USA u.å.).

Landinfo har ikke gjennomført noen bred undersøkelse utover dette rundt hvor vanlig det er med dobbeltnavn i den arabiske verden som helhet. Vi understreker likevel at eksemplene nevnt ovenfor åpner for at det kan finnes andre regioner hvor dobbeltnavn også forekommer. Samtidig vil det variere om det er anledning til å registrere slike navn ved fødselsregistrering. Imidlertid holder vi det for sannsynlig at voksne er klar over det når de er fødselsregistrert med et navn som skiller seg helt eller delvis fra det de bruker i det daglige, innen familien, eller lignende.

3.2 MELLOMNAVN

Mellomnavn – enten som ett av flere fornavn som sjelden blir brukt, eller som deler av et flerleddet etternavn – finnes ikke på arabisk. Strengt tatt tilsvarer ingen av de arabiske navnekategoriene et mellomnavn, heller ikke første ledd i *nasab*-navn (altså fars egennavn).

3.3 ETTERNAVN

Ingen av de arabiske navnekategoriene er helt overlappende med vår etternavn-kategori. Nærmest kommer *nisba*-navn som viser slektstilhørighet, eller geografiske *nisba*-navn som refererer til en stamfars opprinnelsessted (og altså ikke opprinnelsesstedet til personen som bruker det). Også *laqab*-navn som ikke refererer til personen som bruker det, men til en stamfar, brukes ganske likt våre etternavn. Imidlertid er det mange arabere som ikke bruker verken *nisba*- eller *laqab*-navn, og bare opererer med *nasab*-navn. Siden *nasab*-navn skifter fra generasjon til generasjon, passer de svært dårlig inn i kategorien etternavn.

En rekke norske etternavn følger i prinsippet samme logikk som arabiske *nasab*, nemlig alle såkalte ”sen-navn” – altså Hansen, Olsen, Pettersen, og så videre. I motsetning til i vår del av verden, har imidlertid ikke arabiske *nasab*-navn ”stivnet” som etternavn i særlig grad.¹⁵

3.3.1 Doble etternavn

I de arabiske landene hvor man registrerer *laqab*-navn i tillegg til *nasab*, registreres som regel bare ett slikt navn. Det finnes dermed ikke arabere med doble etternavn i vår forstand. (Araberes slektstilhørighet følger formelt sett alltid farslinjen.) Kombinasjonen *nasab*-navn og *laqab*-navn kan ikke bli sett på som et dobbelt etternavn, ettersom *nasab* som nevnt ovenfor ikke kan regnes som et etternavn slik vi definerer det.

3.3.2 Kvinnens bytte av navn ved ekteskap

Arabiske kvinner bytter som oftest ikke navn når de gifter seg. Det å endre etternavn ville bety en endring av identitet og slektskap, noe som blir sett på som umulig – en kvinne beholder sin familietilknytning også etter at hun er gift.¹⁶

¹⁵ Merk at dette skjedde såpass nylig som på 1800-tallet eller enda seinere for de fleste norske etternavn.

¹⁶ Det finnes visse land hvor kvinner blir registrert med ektemannens navn i tillegg til sitt eget. I Irak kan kvinner søke om å ta sin ektemanns *laqab*. Se del 4 om regionale forskjeller for mer informasjon.

4. REGIONALE SÆRTREKK

4.1 TILPASNINGER TIL EUROPEISKE NAVNEKATEGORIER

Generelt har arabere forholdt seg til lokale navnekategorier så lenge de har hatt et byråkrati, men under kolonitida ble områdene som var under fransk styre i ulik grad preget av franske forvaltningstradisjoner – og dermed navnekategorier. Dette gjelder Marokko, Algerie, Tunisia og Mauretania i Nord-Afrika, samt Libanon og til dels Syria i Midtøsten.

Landene som var under britisk eller italiensk kontroll¹⁷ fram til etter andre verdenskrig har i liten eller ingen grad tilpasset seg europeiske navnekategorier.

4.2 KOMMENTARER OM FORHOLDENE I ENKELTE LAND OG REGIONER

4.2.1 Tidligere franske kolonier og protektorater i Nord-Afrika (Algerie, Marokko, Mauretania og Tunisia)

Alle de tidligere franske koloniene og protektoratene i Nord-Afrika har videreført fransk administrasjonsskikk med kategoriene fornavn (*prénom*) og etternavn (*nom*). Den arabiske betegnelsen på etternavnskategoriene varierer:

- Algerie og Tunisia: *laqab*
- Marokko og Mauretania: *al-ism al-aili* ("familienavn")

I enkelte sammenhenger registreres foreldres navn i tillegg til ens eget fornavn og etternavn.

I alle landene er forvaltningen i prinsippet arabisert, men i praksis er fransk fremdeles utbredt i bruk. I Algerie er tospråklige skjemaer avskaffet (med unntak av pass), mens skjemaer med både en franskspråklig og en arabiskspråklig del er vanlig i de andre landene.

4.2.1.1 Vest-Sahara

Store deler av Vest-Sahara er under marokkansk kontroll og administrasjon, og vestsahariere bosatt i disse områdene registreres i henhold til marokkanske administrasjonsrutiner. (Marokkanske myndigheter anser dem for å være borgere av Marokko.)

Vestsahariere bosatt i områder kontrollert av Polisario (inkludert flyktningeleirene rundt Tindouf i det vestlige Algerie) blir registrert av Polisario.¹⁸

4.2.2 Midtøsten (Egypt, Jordan, Libanon, Palestina/Israel, Syria) samt Sudan

De fleste land i regionen forstår fullt navn (*al-ism bil-kamil/al-ism al-kamil*) som oftest som tre ledd: egennavn, fars egennavn og farfars egennavn og/eller *laqab*. For

¹⁷ Dagens Bahrein, Egypt, Emiratene, Irak, Israel, Jordan, Kuwait, Oman, De palestinske områdene, Qatar, Sudan og Yemen var under hel eller delvis britisk kontroll i perioder på 1900-tallet. Italia okkuperte Libya 1911-1943.

¹⁸ Landinfo har per i dag ikke oversikt over Polisario-administrasjonens registreringsrutiner.

personen selv er dette delt opp i tre rubrikker. I en del skjemaer og registreringer inkluderes også mors fulle navn i tre ledd, men ofte utfylt i én rubrikk.

4.2.2.1 Libanon og Syria

Som tidligere fransk mandatområde, bruker Libanon (som de tidligere franske besittelsene i Nord-Afrika) de franske kategoriene fornavn (*prénom*) og etternavn (*nom*) – på arabisk henholdsvis *ism* og *shahra*.

I Syria brukes *ism* og *nisba* som betegnelser på henholdsvis fornavn og etternavn, i tillegg registreres folk med fars og mors fornavn.

I motsetning til i Nord-Afrika later ikke kvinner til å registreres med mannens etternavn i tillegg til sitt eget når de gifter seg.

4.2.2.2 De palestinske selvstyreområdene/Israel

ID-dokumenter utstedt av palestinske selvstyremyndigheter inneholder som regel rubrikker for egennavn, fars og farfars egennavn, og mors navn. Noen dokumenter inneholder også familienavn, både på vedkommende selv og vedkommendes mor. Familienavnet er som oftest et klansnavn.

Merk at israelske myndigheter i tillegg til å registrere alle israelske borgere (inkludert av palestinsk bakgrunn) og personer med oppholdstillatelse i Israel også driver registrering av befolkningen i de palestinske selvstyreområdene. I Israel registreres personer med egennavn og familienavn, samt fars, mors og farfars egennavn (det later til å være relativt vanlig at rubrikk for farfars navn ikke fylles ut). Flere offentlige dokumenter, blant annet pass, har imidlertid bare rubrikker for egennavn og familienavn.

4.2.3 Gulf-statene (Bahrein, De forente arabiske emiratene, Jemen, Kuwait, Oman, Qatar og Saudi-Arabia), Irak og Libya

Særlig Gulf-statene og Libya er samfunn hvor beduin-tradisjoner har stått svært sterkt helt inn i moderne tid. Dette fører blant annet til at folk i større grad enn i arabiske land ellers er opptatt av avstamning og klansbakgrunn. Når det gjelder navneregistrering, er det fokus på en persons *ism* og fra to til fire ledd *nasab* (altså inkludert vedkommendes tippoldefar i farslinjen i noen tilfeller). Også her suppleres disse registreringene tidvis med mors navn. I de tilfeller hvor *laqab* registreres, vil det som oftest være et klansnavn.

4.2.3.1 Irak

Spesielt for Irak er at det ikke bare er tillatt å skifte egennavn, etter den amerikanske invasjonen i 2003 har det faktisk vært ganske vanlig. Det har blant annet blitt rapportert at menn med Saddam som egennavn har skiftet til andre navn (se Fairweather 2004) og at andre har byttet ut egennavn og/eller *laqab/nisba* som tydelig viser sunni- eller shia-tilhørighet med mer nøytrale navn (se Beaumont 2006).

Iraks ambassade i Norge opplyser til Landinfo (e-post, juni 2011) at den irakske navneloven tillater at man kan endre både egennavn og *laqab/nisba*. Dette kan imidlertid bare gjøres én gang i løpet av livet. Nasab-navn, dvs. egennavn til far og

farfar (og eventuelt farfars far) som er en del av ens fulle navn, kan ikke endres. Et barn vil få farens *laqab/nisba*. Når barnet er blitt myndig eller gifter seg, kan det endre dette. En kvinne som gifter seg kan ta mannens *laqab/nisba* med hans samtykke. Ved skilsmisse har kvinnen rett til å ta tilbake sitt opprinnelige *laqab/nisba*. Både mannen og kvinnen kan dessuten kreve at dette blir gjort.

Den kurdiske administrasjon i Nord-Irak er kurdiskspråklig, men det er ingenting som tyder på at den bruker andre navnekategorier enn administrasjonen i landet ellers.

5. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Beaumont, Peter (2006, 10. oktober). Sunnis change names to avoid Shia death squads. *The Guardian*. Tilgjengelig fra <http://www.guardian.co.uk/Iraq/Story/0,,1891590,00.html> [lastet ned 6. mars 2012]
- [Egyptys ambassade i USA] (u.å.). *Issuing Egyptian birth certificates*. Washington, DC: Embassy of the Arab Republic of Egypt. Tilgjengelig fra http://www.egyptembassy.net/service_bc.html [lastet ned 6. mars 2012]
- Fairweather, Jack (2004, 27. januar). Iraq's Saddams queueing up to get rid of 'rubbish' name. *The Telegraph*. Tilgjengelig fra <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/1452764/Iraqs-Saddams-queueing-up-to-get-rid-of-rubbish-name.html> [lastet ned 6. mars 2012]
- HRW, dvs. Human Rights Watch (2007, 12. november). *Prohibited identities – State interference with religious freedom*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/en/reports/2007/11/11/prohibited-identities> [lastet ned 6. mars 2012]
- Matar, Fuad (1981). *Saddam Hussein: The man, the cause, and the future*. London: Third World Centre.
- [Navneloven] (2002, 7. juni). *Lov om personnavn (navneloven)*. Oslo: Justisdepartementet. Tilgjengelig fra <http://www.lovdato.no/all/nl-20020607-019.html> [lastet ned 6. mars 2012]
- [NOU] (2000, 20. desember). *NOU 2001:1: Lov om personnavn – Tradisjon, liberalisering og forenkling*. Oslo: Justisdepartementet. Tilgjengelig fra http://www.dep.no/jd/norsk/dok/andre_dok/nou/012001-020010/dok-bn.html [lastet ned 6. mars 2012]
- Skogseth, Geir & Mejdell, Gunvor (2007, 2. oktober). *Mal for transkripsjon av arabisk til norsk*. Oslo: Utlendingsdirektoratet. Tilgjengelig fra <http://www.tidsskriftet-babylon.com/Transkripsjonsmal%20-%20arabisk%20til%20norsk%20-%20UiO%20II.pdf> [lastet ned 6. mars 2012]

Muntlige kilder

- Hofheinz, Albrecht, førsteamanuensis i midtøstenstudier og Afrika sør for Sahara ved Universitetet i Oslo. Kontakt via sosiale medier, januar 2012.
- Iraks ambassade i Norge. E-post til Landinfo, 8. juni 2011.
- Wardini, Elie, professor i arabisk ved Stockholms Universitet. Kontakt via sosiale medier, januar 2012.